

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342.1

DOI <https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i2.1007>

В. В. Гуменюк

orcid.org/0000-0001-8562-4389заслужений юрист України, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК»

ПРИРОДНІ БАГАТСТВА УКРАЇНСЬКОЇ ДАЛЕКОСХІДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Вагомий внесок щодо вивчення природних багатств Української Далекосхідної Республіки (Зеленого Клину) зробив професор Шимонович Іоаникій Іванович ще у 1924 році [1, С. 307-322], який фактично є першим та майже єдиним, хто розглянув питання щодо надземних та підземних багатств Зеленого Клину. Отже, зупинімося докладніше на наукову роботу Шимоновича І.І. «Зелений Клин – Нова Україна», де зазначається, що звіриний світ в Амурському краю складався з домашніх тварин (із тих же порід як і в Європі, а саме: коні, корови, вівці, свині, кози, домашнє птахівництво) та диких тварин (великий східно-сибірський олень (ізюбр) чи благородний олень, роги котрого дорого оцінювалися у Китаї, а також тигр, сніговий барс (ірбіс), гірський вовк, тибетський ведмідь, лосі, дикі кози, кабарга сибірська, лисиця, заєць, соболь, білка).

Скотарство у зв'язку з такими великими просторами Амурського краю, які не могли ще використовуватися для хліборобської культури, порівняно мало розвинене. Це пояснювалося недостатності робочих рук, а також кліматичними умовами, адже після великої кількості опадів виростили великі трави – зарости, які стримували воду, а тому шкодили розширенню пасовиськ і нищили покоси трави. Згодом з'явилася пандемія чуми, яка була третьою за переліком пандемій чуми (англ. Third plague pandemic; також відома як «Портова смерть»), що тривала від 1894 по 1921 рік та призвела до смерті близько 20 млн людей у світі, хоча за іншими даними тільки в Китаї загинуло приблизно 10 млн, а в Індії – 12 млн осіб. Також наявні думки, що необхідно вести відлік початку третьої пандемії від 1855 року, тоді як термін її закінчення слід віднести до 1959 року [2]. Людству відомі три пандемії чуми. Першою була «чума Юстиніана» у VI столітті в регіонах Середземномор'я, другою – «Чорна смерть» у XIV столітті в Азії, Європі та північній Африці. Передувало розвитку третьої пандемії активізація природних вогнищ чуми в Азії [3]. На заході китайської провінції Юньнань знаходився природний осе-

редок чуми. Окрім чуми також з'явилося гостре зоонозне інфекційне захворювання – сибірка (міжнародна назва цієї хвороби – антракт), що дуже нищила худобу, а також у зв'язку із браком догляду спричинювалося нищення худоби різними хижими звірами. Так, у 1788 році лікар українського походження, науковець, державний діяч Андрієвський Степан Семенович в експерименті самозараження встановив однаковість недуги у тварин і людей, можливість її переходу від хворої тварини до людини. Крім того, Андрієвський С. С. ввів термін «Сибірська виразка» (запозичена з російської мови методом буквального перекладу). У 1838 році французький ветеринар О. Делафонд при мікроскопічному дослідженні вперше побачив палички антраксу в крові у тварин [4]. У 1850 році французькі дослідники К. Давейн та П. Рейе виявили збудника антраксу в крові полеглих від цієї інфекції овець [5], а в 1855 році була надрукована праця німецького науковця Алоїза Поллендера, в якій він підсумував свої дослідження антраксу, починаючи з 1841 року, та опублікував свої дані про виділення збудника як із крові тварин, так і з їхніх різноманітних тканин [6]. Збудника антраксу виділив у чистій культурі німецький науковець Роберт Кох у 1876 році [7]. З усіх патогенних для людини мікроорганізмів саме збудника антраксу вперше отримали в чистій культурі. У 1877 році англійський лікар Д. Г. Белл описав легеневу форму антраксу під назвою «хвороба сортувальників вовни» та пов'язав її виникнення з сибірською [8, 9]. У 1881 році французький мікробіолог Луї Пастер отримав і апробував протиантраксову вакцину для тварин [10]. У 1911 році італійський патолог Альберто Асколі запропонував особливу реакцію для діагностики як хвороби, так і виявлення зараження речей, через які відбувалося поширення. Українські науковці, які вивчали антракс: М. Гамалія (1792 року видав працю про антракс та його лікування), М. Мельников-Разведенков, В. Жуковський, Г. Прокопович, А. Стефанович-Донцов, В. Данилова, А. Каротин. Разом з тим, Л. Ценковський та І. Садовський запропо-

нували живу протисибіркову вакцину, як метод специфічної профілактики.

Але не дивлячись на означене, в останні часи середня кількість худоби на одно господарство доходило до суттєвих розмірів. Так, у період з 1902 року по 1907 рік середня кількість худоби на рік у господарстві було в козаків: 6,1 коней і 5,8 рогатої худоби, а у селян: 5,9 коней та 5,2 рогатої худоби. Розведення овець дуже слабо поширювалося переважно від вище зазначених причин, тоді як годування свиней краще.

Полювання і звіроловство також було однією з головних галузей промислу місцевого населення, що для кочових народів було майже єдиним засобом їх існування. З переселенців займалися полюванням і звіроловством переважно козаки та селяни-старовіри, тоді як українці – ні. З диких звірів козаки переважно полювали на благородного оленя та великого східносибірського оленя (ізюбра), з якого було дуже смачне м'ясо, а молоді його рога високо оцінювалися в Китаї. Для живлення слугували лосі та дикі кози, які іноді приходили у великій кількості з півночі до Маньчжурії. Кабарга сибірська давала не тільки м'ясо, а й теплу вовну та кабаргову струку, яка мала шалений попит у Китаї. Решта звірів (тигри, ведмеді, вовки, лисиці, білки і норки) убивали для шкір. Але найбільше промислове значення мав соболь та лисиця, яких вбивали у великій кількості.

Звіриний світ в Усурійсько-Приморському краю той же, що й на Амурщині, хоч між домашніми тваринами переважають уже кращі породи, ніж на Амурщині. Так, наприклад, для розведення європейських порід коней були засновані кінські заводи, з яких найбільше був відомий приватний кінський завод біля міста Владивостока на березі затоки Славянка. Так само намагалися розводити кращі породи рогатої худоби, овець та свиней. Але у порівнянні з Амурським краєм в Усурійсько-Приморському краю домашніх тварин значно менше. Так, на одно господарство припадало приблизно по 3,6 робочої та 3,3 неробочої худоби. Щодо диких звірів та промислу ними, то в Усурійсько-Приморському краю вони однакові, як й на Амурщині. Окремого значення набирало добування козулі, яка з'являлася у великій кількості на початку зими з півночі. Крім цього, велике промислове значення мали плямисті олені, роги яких були дорожчі, ніж благородних оленів. Мисливством займалися переважно козаки та тубильці – кочівники.

Завдяки вдалим умовам в Усурійсько-Приморському краю швидко розвивалося пасічництво, яке розпочалося у 1891 році. Перед Першою світовою війною у 300 селянських господарствах нараховували приблизно 12 000 вуликів. Крім того, завдяки поширенню в лісах Амурського краю

липи, багатству трав та кущів та довгої літа тут із кожним роком усе збільшувалося пасічництво, любов до якого наші земляки перевозили сюди ще зі старого краю.

Вагоме значення для Амурського краю мала рибна промисловість. Дуже багаті рибою річка Амур і його припливи, які були високої якості. З осетрових риб найбільшого розміру досягали тутешні білуги, вага яких могла доходити від 500 та 800 кг. Наступними за розміром були осетрина та чечуга. Також у великій кількості ловилися в річках Усурі та Амурі два види лосося і горбуші та кета. Решта риб спільні Сибірським рікам: таймень, невеликий короп, минь річковий, амурська риба, сом та щука, яка досягала великих розмірів. Зазвичай рибних продуктів продавали у співвідношенні: селян – 20 відсотків, козаків – 40 відсотків та кочівників – 40 відсотків. Рибальство в Усурійсько-Приморському краю було багате на кількість риби, які знаходилися в нижчій течії річки Амура, в річці Усурі та інших ріках краю, переважно в Японському та Охотському морях, мало значно більше, ніж в Амурщині. Морські риби подібні до оселедця, появлялися тільки в Японському морі та його затоках у нечисленній кількості і дуже піднімали рибну промисловість. Велике промислове значення мало добування морської капусти, яку у великій кількості вивозили до Китаю. Вивіз її доходив і до 10 тисяч тонн. Крім риб річки Амура особливе значення мало ловля раків, крабів та трепангів.

Щодо переробної (фабричної) промисловості, то вона переважно була сконцентрована у головному адміністративному центрі Амурського краю – Благовещеньку. Беручи до уваги так великі багатства Амурського краю, вона порівняно ще розвинена не на достатньому рівні. Звичайно, що переробна (фабрична) промисловість намагалась пристосуватися до місцевих умов і в першу чергу задовольняти головні споживні потреби місцевого населення і властиво тими продуктами, які гірше надавалися на далекий і дорогий привіз із Заходу або зі Сходу (Японія). Фабрична (переробна) промисловість Усурійсько-Приморському краю скупчена в двох центрах краю: містах Владивостоці та Хабаровську. Ремесло та домашня промисловість починала лише народжуватися в Амурському краю і не мала ще великого значення. Селяни у вільний час від робіт займалися пряденням, майструванням возів та саней. Торгівля велася переважно предметами сільського господарства (хліб, худоба, лісові матеріали, предмети мисливства, рибацтва).

Щодо лісових багатств Зеленого Клину професор Шимонович Іоанікій Іванович у своїй науковій роботі «Зелений Клин – Нова Україна» від 1924 року зазначив, що ліс Амурського краю займав до трьох четвертин усієї площі краю і ста-

новив до 36 мільйонів га. З деревних порід росли: дуб, липа, береза, клен, сибірський ясень, місцева порода вишні (вишня залозиста), маньчжурський кедр, аянська смерека, тис (у нижній течії річки Амура), черемха, бузок, ліщина, дика яблуня, коркове дерево, виноград Амурський, який лише представляв різновидність звичайного винограду, барбарис та інші. Ці породи Амурського лісу, які займали крім усього іншого й поважне промислове значення, причинялися до поширення в краю лісового промислу взагалі, та торгівлі різними лісовими матеріями зокрема. На деревообробних підприємствах Благовещенська та інших місцевостей виробляли дошки, шпалы та різні бруси для будівлі пароплавів, будинків (у краю розповсюджені дерев'яні будинки) та інші речі, потрібні для торгівельно-промислового світу. Багато потребувалося дров для опалу пароплавів, будинків тощо. Так, у 1907 році в одне лише місто Благовещенськ спроваджено 1 568 сплавів, у тому числі 377,9 з річки Зеї, а решта з річок Амура, Шилки і Аргуні. Лісовими промислами, як рубанням та сплавленням ліса річками, займалися переважно козаки. Лісова промисловість була однією з головних галузей промислу Амурського краю, а відтак й головним пунктом в його прибутковому бюджеті.

Лісові багатства Усурійсько-Приморського краю були значно більші від Амурщини. Весь край, за виключенням місцевостей, які пристосовані для рільництва та деяких болотних місць, скрізь покритий лісовою рослинністю. Гірничі місцевості до самих вершин гір покриті лісом, тоді як на Амурщині ці вершини Стайових гір переважно були голими. Велика кількість різних рік і річок, якими густо вкрита переважна південна частина краю і по яких оплавлявся ліс, дуже сприяла розвитку різноманітних лісових промислів так, що із всього Амурсько-Приморського лісового промислу на Усурійсько-Приморський край за останні роки припадало 75 відсотків. Найбільше лісові промисли розвинені в Південно-Усурійському краю, де у зв'язку з розвиненими іншими галузями промисловості відчувалася велика потреба лісових матеріалів. Для переробки лісових матеріалів працювало п'ять великих деревообробних підприємств. Лісові матеріали, крім місцевих потреб, також слугували ще для вивозу (переважно до Японії та Китаю). До лісового промислу відносили ще добування окремого гриба, що росте на гниючих дубах і слугувала одним із предметів поживи китайців.

З кожним роком у Усурійсько-Приморського краю все більше зростало, зокрема, садівництво. З садівничих рослин тут розводили різні сорти: яблук, грушок, сливок, вишень та кримський виноград, хоч й в останні часи почали вже культивувати й місцеву дику виноградну лозу. Фрук-

тові породи переважно розводили наші земляки (що й на території України), бо селянство кожний раз привозило із собою зерна різних овочів або їм пересилали їх. У місті Хабаровську вже віддавна виробляли вино з місцевого винограду. Що стосується окремої царини рослинного світу – трави, то вона має до 100 окремих видів. Більшість із них приналежні виключно Амурського краю, а решта спільні з Китаєм, Японією, Камчаткою, Сибіром та Америкою. Рослинний світ в Усурійсько-Приморському краю був той же, що і в Амурському і більша частина рослин Амурського краю, переходили і до Усурійського. Однак, пропорція європейських рослин в Усурійському краю була більша, ніж на Амурщині, що пояснювалося меншою континентальністю його клімату. З нових деревних порід з'явилися: граб, китайський дикий виноград та європейська порода барбариса. З нових видів трав наявна відома трава женьшень, коріння (як лікарської рослини) якої дуже дорого цінили китайці.

Гірничі багатства Амурщини – підземні скарби, які були різноманітними та дуже значними, але великі її простори ще очікували своїх дослідників. Геологічні дослідження вказували на великі запаси залізної руди, які у довжину 43 км тягнулися в долині річки Самари. Були також великі запаси чистої руди на річці Озерній та в інших місцевостях. По верхній течії річки Зеї, у межах Катерино-Миколаївської станиці в срібно-олов'яні руди. У припливах річки Селімджі знаходилися перли великих розмірів. У деяких пасмах гір по річках Амуру, Зеї і Бурей відкрито позначки запасів нафти.

Найбільшим гірничим скарбом Амурського краю (як й Усурійсько-Приморському краю) було золото, в якому вже довгий час занята праця промисловця тоді, як інші зазначені багатства Амурського краю або зовсім не розроблялися або розроблялися у невеликому обсязі. Золото на Амурського краю добувалося у цілому ряді золотих копалень по верхній течії річок Зеї і Бурей. Воно знаходилося в розсипаному виді у пісках і одержувалося після спеціального промивання. Реєстрація добування золота в цих районах починалася лише від 1868 року. За 11 років (по 1879 рік) після офіційної статистики добуто золото 30 762 кг; від 1880 – 1989 років – 53 219 кг, а за 1890 – 1892 роки – 108 616 кг.

Останні роки XIX та перші роки минулого століття характеризувалися занепадом золотої промисловості. Так, у цей період кількість працюючих копалень зменшилося від 200 до 180. Кількість робітників зайнятих у копальнях у 1897 році було 13 тисяч осіб, тоді як уже від 1898 року і до 1902 року впало і було від 9 тисяч до 11 тисяч осіб. Проте від 1902 року і до Першої світової війни добування золота почало швидко

зростати. Так, за 5 років (у період з 1903 року по 1907 рік) добування збільшувалося щороку в такому темпі: 1903 рік – 7 289 кг; 1904 рік – 6 618 кг; 1905 рік – 5 946 кг; 1906 рік – 6 306 кг; 1907 рік – 10 663 кг чистого золота. Водночас й кількість копалень швидко зростало у вказаний період: 1903 рік – 175; 1904 рік – 203; 1905 рік – 213; 1906 рік – 225; 1907 рік – 320. А зайнятих працівників у цей період: 1903 рік – 12 тисяч; 1904 рік – 16 тисяч; 1905 рік – 10 тисяч; 1906 рік – 11 тисяч; 1907 рік – 22 тисяч осіб.

Запаси золота на Амурщині становило 4 504,5 тонн, тобто більше ніж на 100 років максимального річного добування всієї Російської імперії. А середньорічне добування золота Російської імперії становило до 28 відсотків золотої продукції всесвіту. Так, за час 1886 – 1990 роки всесвітня продукція становила 116 000, а Російської імперії 32 300 кілограмів [11].

Зазначена вище кількість добування золота на Амурщині подавалася після його урядової реєстрації. Але й навіть урядові видання зазначали, що багато ще золота добувалося поза їх реєстрацією і продавалося потайки на сторону, як у Маньчжурію, та взагалі в різних місцевостях можна було приватно купити золота в різних містах. Отже, беручи це до уваги, уряд зазначив, що поза його реєстрації впливало більше 25 відсотків. Звичайно цей відсоток був досить зменшений і припущено, що таке «упливання» становило від третини до половини зареєстрованого добування золота. А відтак середньорічне добування золота на Амурщині могло сягати у передвоєнний період приблизно до 16 380 кг, не враховуючи сюди ще добування в Усурійсько-Приморському краю, де золото добувалося переважно в Удському окрузі. З часом на Амурщині з питання добування золота почалася децентралізація, у зв'язку з чим великі фірми почали уступати середнім і малим, у зв'язку з чим дрібні підприємства почали витискати великі.

Гірничі багатства Усурійсько-Приморському краю, як і в Амурщині, були різноманітні і дуже великі, але до 1924 року ще як слід недосліджені.

До найголовніших підземних скарбів Усурійсько-Приморському краю можна віднести золото і кам'яний вугіль. Раніше добування золота здійснювалось майже у всьому Південно-Усурійському краю, а на початку минулого століття його добували лише в невеликій кількості на острові Аскольдї та між затоками св. Ольги та Амурською. Річне добування золота було тут дуже мізерне і доходило до кількох десятків кілограм. Головним золотим районом був басейн річки Амгуні в Удському окрузі, яка була одним із головних лівих припливів річки Амуре в долині його течії. Бере річка Амгунь свій початок на Північному-Сході схилу Буреїнського хребта і мав дов-

жину 810 метрів. Береги в горішній течії високі і скалисті, а в долині низькі та мали долини від 3 до 11 км. Протяжністю 426 км річка Амгунь була судноплавною.

Золотопромисловий район находився в басейнах гірських долинах Амгуні, як ріки Нилан, Сема, Угахан, Немілел, Керби, Херпучі, а також по ріках Кайгачана та Почіля, що впадали у місцеві озера. Перші копальні були відкриті в 1872 році по річці Угахані, а в 1873 році – по річці Кербі. За весь час від відкриття копалень до 1901 року добуто 22 277 кг чистого золота (в копальнях Кербі – 7 912, Семі – 7 797, а Херпучі та Кайгачані – 3 030 кг). Середньорічне добування золота в передвоєнні часи становило зареєстрованого до 1 638 кг, а з упливанням – до 2 457 кг на рік. В перших роках ХХ століття функціонувало 7 копалень, а кількість працівників становило до однієї тисячі. Геологічні дослідження зазначили в цих місцевостях великі запаси золота.

Кам'яний вугіль находився переважно на березі затоки в таких місцевостях: у затоці Посіета, на ріках Седими і Мангугаї, біля міста Піщаного, на східному березі Суйфунського лиману, в бухті Конхоуза і в долині річки Сучани. Крім цього, була ще також ознака кам'яного вугілля по новій дорозі, що йшло від Посіета до Роздольного по правих припливах річки Суйфуна, в багатьох місцевостях півострова Річного та на півострові Ердмана. Всі ці місцевості находилися недалеко одна від одної.

Однак, не дивлячись на великі поклади вугілля, добування розвинене на низькому рівні, а згодом – й навіть було зупинено. Мінеральні багатства (мідь, сіль, срібно-оловяні руди) зовсім не добувалися або добувалися у невеликій кількості. Місцезнаходження міді було біля затоки св. Ольги, солі – біля Миколаївська, срібно-оловяних руд – біля річок Байцину та Авакумовки. Так, наприклад, добування солі займалися китайці. Загалом природні багатства Усурійсько-Приморського краю були надзвичайно надзвичайними, але до 1924 року не використовувалися людиною у повному обсязі.

Сутність вищевикладеного зводиться до висновку, що звіриний світ в Амурському краю складався з домашніх тварин (із тих же порід як і в Європі, а саме: коні, корови, вівці, свині, кози, домашнє птахівництво) та диких тварин (великий східносибірський олень (ізюбр) чи благородний олень, роги котрого дорого оцінювалися у Китаї, а також тигр, сніговий барс (ірбіс), гірський вовк, тибетський ведмідь, лосі, дикі кози, кабарга сибірська, лисиця, заець, соболь, білка). Звіриний світ в Усурійсько-Приморському краю той же, що й на Амурщині, хоч між домашніми тваринами переважають уже кращі породи, ніж на Амурщині. Для розведення європейських порід

коней були засновані кінські заводи. Намагалися розводити кращі породи рогатої худоби, овець та свиней. Але в порівнянні з Амурським краєм в Усурійсько-Приморському краю домашніх тварин значно менше.

Вагоме значення для Амурського краю мала рибна промисловість. Дуже багаті рибою річка Амур і його припливи. З осетрових риб найбільшого розміру досягали білуги, вага яких могла доходити від 500 та 800 кг. Наступними за розміром були осетрина та чечуга. Також у великій кількості ловилася в річках Усурі та Амурі два види лосося і горбуші та кета. Рибальство в Усурійсько-Приморському краю було багате на кількість риби, які знаходилися в нижчій течії річки Амура, в річці Усурі та інших ріках краю, переважно в Японському та Охотському морях, мало значно більше, ніж в Амурщині. Морські риби подібні до оселедця, появлялися тільки в Японському морі та його затоках у нечисленній кількості і дуже піднімали рибну промисловість. Велике промислове значення мало добування морської капусти, яку у великій кількості вивозили до Китаю. Констатується, що особливе значення також мало ловля раків, крабів та трепангів.

Констатується, що надземні й підземні скарби Зеленого Клину надзвичайно багаті та ще не початі. У цьому відношенні міг бути поставлений навіть у кращі умови, ніж багато країн Європи. Навіть відповідно до провізорних обчислень дослідників було аж 290 000 кв. км гідної для хліборобської культури землі, з чого на Амурщину припадало 120 000 кв. км, а Усурійсько-Приморський край 170 000 кв. км. Непочаті ліси представляли надзвичайно великі багатства. Найбільшим гірничим скарбом Амурського краю та Усурійсько-Приморському краю було золото, яке добувалося у цілому ряді золотих копалень по верхній течії річок Зеї і Буреї, а також майже у всьому Південно-Усурійському краю. Таким чином, із великими гірничими багатствами Зеленого Клину не може порівнятися ні один край в Європі.

Література

1. Шимонович І.І. Зелений Клин – Нова Україна. Літературно-науковий вісник. Львів, 1924. Книжка III-IV за березень-квітень. С. 307-322. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Shymonovych_Ioanykii/Zelenyi_Klyn_-_Nova_Ukraina_vyd_1924/ (Дата звернення: 27.06.2022).
2. Barnes, A. M., and T. J. Quan. 1992. Plague, p. 1285 – 1291. // S. L. Gorbach, J. G. Bartlett, and N. R. Blacklow (ed.), Infectious diseases. The W. B. Saunders Co., Philadelphia, Pa. (Дата звернення: 27.06.2022).
3. Benedict, Carol (1996). Bubonic plague in nineteenth-century China. Stanford, Calif.: Stanford Univ. Press. pp. 47, 70. ISBN 978-0804726610. (Дата звернення: 27.06.2022).
4. Lise Wilkinson Animals and Disease: An Introduction to the History of Comparative Medicine.

Cambridge University Press, 1992 p. – 272 стор. (Дата звернення: 27.06.2022).

5. Jean Theodorid s, Un grand medecin et biologiste, Casimir-Joseph Davaine (1812 – 1882), ed. Pergamon Press, 1968, p. 28. (Дата звернення: 27.06.2022).

6. I.W. Fong, Kenneth Alibek Bioterrorism and Infectious Agents: A New Dilemma for the 21st Century (Електронна книга Google). Springer Science & Business Media, 2010 p. – 296 стор. (Дата звернення: 27.06.2022).

7. Robert Koch Die Aetiologie der MilzbrandKrankheit, begrundet auf die Entwicklungsgeschichte des Bacillus Anthracis. 1876. (Дата звернення: 27.06.2022).

8. John Henry Bell, A system of medicine, edited by T. C. Allbutt, London, Macmillan, 1897. Article 'Anthrax', p. 526; John Henry Bell, Dangerous trades, edited by Thomas Oliver, London, John Murray, 1902; Article 'Anthrax-its relation to the wool industry', p. 635. (Дата звернення: 27.06.2022).

9. Elizabeth Fee and Theodore M. Brown John Henry Bell Occupational Anthrax Pioneer. Am J Public Health. 2002 May; 92(5): 756–757. (Дата звернення: 27.06.2022).

10. Pasteur, Chamberland, C. & Roux, E. 1881c. De la possibilite de rendre les moutons refractaires au charbon par la methode des inoculations preventives Le vaccin du charbon. – C. R. Acad. Sci., 92: 662–665; 666–668. (Дата звернення: 27.06.2022).

11. Енциклопедія, Словник Брокгауза і Єфрова. Т.27 (53); Розавен – Репа. 1899. 6 480 С. 22 (Дата звернення: 27.06.2022).

Анотація

Гуменюк В. В. Природні багатства Української Далекосхідної Республіки. – Стаття.

У статті досліджуються природні надземні та підземні багатства Української Далекосхідної Республіки. Стаття присвячена огляду, зокрема, звірино світу в Амурському краю та Усурійсько-Приморському краю. Так, в Амурському краю складався з домашніх тварин, із тих же порід як і в Європі, як: коні, корови, вівці, свині, кози, та домашнє птахівництво; з диких, як: великий східносибірський олень (ізюбр) чи благородний олень, роги когрого дорого оцінювалися у Китаї, а також тигр, сніговий барс (ірбіс), гірський вовк, тибетський ведмідь, лосі, дикі кози, кабарга сибірська, лисиця, заєць, соболь, білка тощо. Звіриний світ в Усурійсько-Приморському краю той же, що й на Амурщині, хоч між домашніми тваринами переважають уже кращі породи, ніж на Амурщині. Для розведення європейських порід коней були засновані кінські заводи. Намагалися розводити кращі породи рогатої худоби, овець та свиней. Але в порівнянні з Амурським краєм в Усурійсько-Приморському краю домашніх тварин значно менше. Щодо диких звірів і промислу ними, то в Усурійсько-Приморському краю вони однакові як і на Амурщині.

Доведено, що вагоме значення для Амурського краю мала рибна промисловість. Дуже багаті рибою річка Амур і його припливи. З осетрових риб найбільшого розміру досягали білуги, вага яких могла доходити від 500 та 800 кг. Наступними за розміром були осетрина та чечуга. Також у великій кількості ловилася в річках Усурі та Амурі два види лосося і горбуші та кета. Рибальство в Усурійсько-Приморському краю було багате на кількість риби, які знаходилися в нижчій течії річки Амура, в річці Усурі та інших ріках краю, переважно в Японському та Охотському морях, мало значно більше, ніж в Амурщині. Морські риби подібні

до оселедця, появлялися тільки в Японському морі та його затоках у нечисленній кількості і дуже піднімали рибу промисловість. Велике промислове значення мало добування морської капусти, яку у великій кількості вивозили до Китаю. Констатується, що особливе значення також мало ловля раків, крабів та трепангів.

Природні скарби Зеленого Клину надзвичайно багаті. У цьому відношенні міг бути поставлений навіть у кращі умови, ніж багато країн Європи. Навіть відповідно до провізорних обчислень дослідників було аж 290 000 кв. км гідної для хліборобської культури землі, з чого на Амурщину припадало 120 000 кв. км, а Усурійсько-Приморський край 170 000 кв. км. Непочаті ліси представляли надзвичайно великі багатства. Найбільшим гірничим скарбом Амурського краю та Усурійсько-Приморському краю було золото, яке добувалося у цілому ряді золотих копалень по верхній течії річок Зеї і Буреї, а також майже у всьому Південно-Усурійському краю. Таким чином, із великими гірничими багатствами Зеленого Клину не може порівнятися ні один край в Європі.

Ключові слова: населення, землеробство, хліборобство, рибальство, скотарство, гірничі багатства

Summary

Gumenyuk V. V. Natural wealth of the Ukrainian Far Eastern Republic. – Article.

The article examines the above-ground and underground natural resources of the Ukrainian Far Eastern Republic (Green Wedge).

The article is devoted to an overview of the animal world in the Amur Krai and the Usuriysk-Primorsky Krai. So, in the Amur region it consisted of domestic animals, from the same breeds as in Europe, such as: horses, cows, sheep, pigs, goats, and domestic poultry; from the wild, such as: the large East Siberian deer (Izubr) or the red deer, whose horns were highly valued in China, as well as the tiger, snow leopard (Irbis), mountain wolf, Tibetan bear, elk, wild goats, Siberian musk deer, fox, hare, sable, squirrel, etc. The animal world in the Usuriysk-Primorsky Krai is the same as in the Amur Oblast, although domestic animals are dominated by better breeds than in the Amur

Oblast. Stud farms were established to breed European horse breeds. They tried to breed the best breeds of cattle, sheep and pigs. But in comparison with the Amur Krai, there are significantly fewer domestic animals in the Usuriysk-Primorsky Krai. As for wild animals and fishing with them, they are the same in the Usuriysk-Primorsky Krai as in the Amur Region.

It has been proven that the fishing industry was of great importance for the Amur region. The Amur River and its tributaries are very rich in fish. Of the sturgeon fish, belugas reached the largest size, the weight of which could reach from 500 to 800 kg. Next in size were sturgeon and sturgeon. Two species of salmon and grayling and chum were also caught in large quantities in the Usuri and Amur rivers. Fishing in the Usuri-Prymor region was rich in the number of fish that were in the lower reaches of the Amur River, in the Usuri River and other rivers of the region, mainly in the Seas of Japan and Okhotsk, there was much more than in the Amur region. Marine fish similar to herring appeared only in the Sea of Japan and its bays in small numbers and greatly increased the fishing industry. The production of seaweed, which was exported in large quantities to China, was of great industrial importance. It is noted that the fishing of crayfish, crabs and trepangs was also of special importance.

The natural treasures of the Green Wedge are extremely rich. In this regard, it could be placed even in better conditions than many European countries. Even according to the researchers' provisional calculations, there were as many as 290,000 square meters. km of land suitable for agricultural culture, of which 120,000 square meters were in the Amur region. km, and the Usuriysko-Primorsky Krai is 170,000 square meters. km The virgin forests represented extremely great wealth. The greatest mining treasure of the Amur region and the Usuri-Prymor region was gold, which was mined in a number of gold mines along the upper course of the Zeya and Burea rivers, as well as in almost the entire South Usuri region. Thus, no region in Europe can compare with the great mining wealth of the Green Wedge.

Key words: population, agriculture, farming, fishing, cattle breeding, mining wealth